

Гельсий ЗАЙНИЕВ

МЕМНАМ СЫЛНЫМУТ ЛИШЕМДЕН

Поэт Александр Селиным шарналтыме шомак

Мӱнгысӧ архивем шерген илгичымым годым Александр Селинын 1963 ийыште возымо серышыже-влак кидышкым пернышт. Тунам ме Марий пединститутысо историй-филологий факультетын марий-руш пӱлкаштыже, икымше курсышто, тунемынна. Кумытын — Юрий Артамонов, Саша Селедкин да мый — пеш сай йолташ лийынна. Телымсе сессий деч вара, март туналтыште, Саша йолташна ик жаплан Звениговыш кайыш, тусо "Передовик" райгазет редакцийыште кусарышылан ышташ тунале. Шукарак писымажым тушеч Йошкар-Олашке, институтыш, возен, Юрий ден когылянна адресоватлен. Нине серышлам лудын, рвезе, весела пагытыш ушем дене пӱртылыам, тунамсе илышнам, йолташ-влакым шарналтышым. Шуко шокаден коштмек, нине серышлам да Селин ден когылынам ушен шогышо материалым кучылтын, шарнымаш гайым возаш ойым пидым.

Александр Васильевичым икымше гана 1962 ий август туналтыште, вузыш пураш экзаменлан ямдылалтме жапыште, ужынам. А серыш гоч 1956 ий шошымак палыме лийынна. Тунам луымшо классыште тунемам ыле, шке гыч стихым чумартылаш толашенам. А Селедкинын почеламутшым "Марий коммуна" газетыште лудымат (тудо, кыдалаш школым ӱмаште пытарыше рвезе, Памар селасе клубым вуйлатен), серышым возен колтышым, фотожымат йодым. Юватылде вазештыш. Конвертыште снимкыжат ыле. Шентеланже сералтен: "Шарналташет, Гельсий йолташ. Олык марий деч Урал марийлан шӱм гыч лекше сай салам!!! Ал.Селедкин. 9 май, 1956 ий". Ты фотом кызытат аралем, а вот тунамсе серышна-влакым Сашат, мыят саклен моштен огынал.

Шыже велеш у йолташем увертарыш: тудым армийыш налыт. Служитлаш Урал велкак логалын: талукат пелым Пермь воктене эртарен, вес талукат пелыжым — Нижний Тагил ола лишне. 2-шо классан радиотелеграфист лийын. Армийыште улшыжла, "Марий коммуна" газетеш кок ойлымашым савыктен. Гонорар оксаж дене ӱмырыштыжӧ икымше кидшагатым налын. Чыла тидым мылам вара ойлен, вет служба жапыштыже кылым кучен огынал (Саша шке ялысе ик ӱдырын адресшым пуэн ылят, тудын дене ваш возкаленна).

Рвезырак уламат, мыйым армийыш 1959 ий августышто нальыч, касвел Венгрийыш шумеш наштайышт. А Селин саде ийын ноябрьыште мбнггö пöртылын. Кум ий журналист да комсомол пашаште лийынат, Марий пединститутыш пураш шонен пыштен. Тидым палыше семын, мыят 1962 ий июль мучаште Печ олесе гвардейский мотострелковый часть гыч вигак, йöдвел Башкирийысе ялышкем пурыде, Йошкар-Олашке тольым — МГПИ-шке экзаменым кучаш.

Шинчаваш кузе палыме лиймына нерген А.Селин ик статьяштыже ("Марий коммуна", 1965 ий, март) тыге каласкален:

"Крупская дүмеш Марий педагогический институт. Тунемаш пураш толшо рвезе ден үдыр-влак тыглай огытыл: кö куанен шыргыжеш, кö ойгыра. Ик аудиторийыш историко-филологический факультетын русско-марийский отделенийышыкыже тунемаш пураш толшо-влак погыненыт. Марда сочинений.

Эрланшыжым пале лие: "визытаным" налше икмыняр абитуриент кокла гыч иктыже — ишката наван, шемалте мотор чурийвылышан военный старшина.

Вес экзамен — марий йыалме да литератур дене устно. Ме, рвезе ден үдыр-влак, республиканский библиотекеш мийышна. Чыланат, кўлеш литературым налын, верланашна. Старшина погонан рвезе дене йыгыреак, ик үстел воктеке, шична. С.Чавайнын "Элнет" роман-жым лончылена. Вет школышто мемнан тунеммына годым тыгай кугу писатель лийме нерген колмыжат огынал.

Кенета тудын тетрадыше үмбалне "Зайниев Гельсий" манын возымо шинчаш перныш. "Моткоч палыме дўм", — шоналтышымат, вигак йодын шындышым:

- Тый Башкирий гыч отыл?
- Тушеч.
- Кульчубай ял гыч!
- Да.
- Мый тыйым палем.
- Шарналтышым ынде мыят!

Ойлаш гын, куд ий ончыч письма гоч палыме, ваш-ваш чоным почын каласкалыме йолташ дене вашлиймаш!

Ме илышнам, армейский службынам шарнена, чарныде мутланена, а момышт öрын ончат. Вара, умылен налмек, мемнан куаннам пайлен шыргыжат...

Старшина дўм тунеммаштат келшен тольо: тудым русско-марийский отделенийысе икымше группын старостажлан шоталтышт..."

Тыште умбакыже мыйым утыж-дене нӧлтен серыме — чылтак моктемуро аршаш. Вуймутшат тиде шотанак — “Ленинский стипендиат”. Чынак, вич семестр почела вождын лӱмжым нумалше стипендийым (80 тенгем) налын шогенам.

Институтышто ожнысекак литературный кружок пашам ыштен. Меат, шке гыч серкалаш толашыше-влак, тушко возалтна. Тӱналгыш погынымаште кружокын вуйлатышыжлан Валентин Исенековым ойырышна. Тудо кокымшо курсышто тунемын. Книгамат луктын шуктен — 1961 ийыште “Рвезе йӱк” почеламут сборникше ош тӱням ужып. Кружокыш мемнан дене иканаште ушнышо-влак коклаштак книган ег ыле. Тиде — Юрий Артамонов. Армий илыш негызеш серыме ятыр ойлымаш гыч шогышо “Советский салтак” ойпогыжым Марий книга савыктын саде 1962 ийыште лудшылан пӧлеклен. Тидым шотыш налын, студент ӱмырынгтына икымше у ий вашеш Саша Селин Юрийлан тыгай шаржым пӧлеклын:

А.Селин. 1962.

Артамонов Юрийлан
Мут тыгае У ийлан:
“Салтак...” А мынде удырал —
Лийже тудо генерал!

Тыгак лие: кумло утларак страницан “Советский салтак” гыч тӱналын, Ю.Артамонов книга почеш книгам лукто, марий литературым шуко ойлымаш, повесть, койдарчык, “Какшан” роман дене пайдарыш.

У ийлан пӧлеклалтше сылнымут пырдыжгазетеш тунам вич шарж верандалтын ыле. Южыжым Саша серен, южыжым — мый. Теве В.Исенеков лӱмеш мутаршаш:

Тыланет пуалтын чин —
Литушем вуйлатыше.
Лий кеч-кушто, Валентин,
Корнынам волгалтыше.

Зиновий Красновым тыгерак “пүшкылмө” ыле:

Уста актер да куштыжо,
Ситартышлан — поэт.
Адак, Зиновий, кушто гын
Виетым ончыктет?

Чынак, Зиновий пеш паче рвезе ыле: спектакльлаште модын, концертлаште куштен, стихым серкалаен да савыкталтын. Тунам ме тудлан “Йошкарзин” псевдонимым кычал муына ыле, но тиде лўм поэтан ыш келше: студент коклаште икешотан лўмедыш семын илыш да вара мондалте. Краснов мемнан деч ятырлан самырык ыле гынат, кумшо курсышто лийын — вет тудо вузыш школ гыч вигак толын. А.Селин, мутлан, лу классым пытарыме деч вара шым ий гыч иже институтыш толын. А мый — куд талук гыч.

Шке возымым погынен канашыме, посна занятийыш лўмлө поэтым ўжмө дене серлагыме огыл. Иктын-коктынат, кугурак тўшка денат “Марий коммуна” ден “Рвезе коммунист” газет редакцийлашке коштынна, “Ямде лий” тунам лийын огыл. Валентин Исенекоев ден Зиновий Краснов гай чолгаракше, ошатаиракше “Ончыко” журнал редакцийышкат пурен коштын.

1996 ий январьын пытартыш кечышке “Марий коммуна” мемнам чот куандарын — кумшо страницым пўтынек институтысо самырык автор-влакын мутпогыштан ойырен. “Лудшо-влакын творчестваш” шолдыра вуймут йымалан Геннадий Пироговын “Кадыр корно гоч”, Юрий Артамоновын “Серышлан вапмут ок кўл” ойлымашышт, Николай Егоровын (тудо вузым тувем пытарен да тыштак ВЛКСМ комитет секретарьлан ыштен), Василий Каменскийын, Авенир Апатеевын, Валентин Исенековын, Александр Селедкинын (Селиныш тудо изиш варарак савырнен), Иван Ивановын да мыйын (“Памаш” лўман, улыжат кандаш корнан) почеламутна-влак савыкталтыныт. Эи покшелне — фотокор Николай Кожаевын ыштыме фотосўрет. Тушто — шым ег: Г.Пирогов, Ю.Артамонов, И.Иванов, В.Исенеков, З.Краснов, А.Селедкин да мый.

Тунам Марий писатель организаций кокымшо съездлан (тудо 7 февральыште лийын) ямдыдалтын. Тиде погын вашеш “Рвезе коммунист” газет лўмын, сылнымут страницым лукто, тудыжо пўтынек МГПИ-се литкружокыш коштычо-влакын возымышт дене айдалтын ыле. Тыште Ю.Артамоновын, В.Каменскийын, З.Красновын, И.Ивановын, А.Селинын (эше арият эртен огыл, а Саша лўмнержым вашталтенат шуктен!) чонсаскашт верандалтын. Кажне произведений пелен — авторын порт-

ретше. Ты страницыштак мыйын “Ломбо гае эдемжат” почеламутем (тыгак портретем) лийыныт.

Тиде лаштыкын “Мемнан ойна” лұман ончылмутыштыжо В.Исенов серен: “...Мемнан литушемнан шкенжыан органже уло. Тиде — “Рвезе йүк” лұман пырдыжгазет. “Рвезе йүкыштö” Александр Селедкинын, Юрий Артамоновын, Гельсий Зайниевын, Авенир Апатеевын, Тимур Ишмураинын, Александр Ивановын, Максим Деляновын, Геннадий Пироговын, Зиновий Красновын, Василий Каменскийын, Геннадий Александровын да шуко молынат возымышт печатлалтыт.

Тений мемнан декс ятыр самырык автор тольо. Нунын коклаште рвезе поэт Александр Селедкин ден прозаик Юрий Артамоновым палемдыме шуэш. Нунын возымышт республиканский газет ден журналлаште печатлалтыт. Юрий Артамонов “Советский салтак” лұман книгам печатлен лукто, а шукерте огыл “Ончыко” журналыште А.Селедкинын (Селинын) почеламутшо-влак лектыч...”

Лач журнал редакцийыште Саша йолташын ынде историйен кодшо псевдонимже шочын. Тудын нарийыме почеламут-влак литературный редактор Осмин Йыванын кидышкыже верештыныт. Опытан поэт лудын лектын, мо кўлешым төрлен, автор дене мутланен. Тыгодым вик каласен: “Саша, тыйын фамилийет сбралжак огыл. Тудо “Пачемыш” журналлан гына келшен толеш. Лучо фамилийетым кўчакемдена — Селиным ыштена”. Тыгай подпись дене “Ончыкышто” рвезе поэтан муторлантыже лектын. Тылеч вара Александр Васильевич тиде лўм деч ойырлен огыл.

Марий журналын саде номерыкым малын лудмо почешак Юрий Артамонов Сашан псевдонимжым кужемдын, молемдын — Селин-Пелинын савырыш. Болгарийыште Елин Пелин лұман писатель лийын (чын фамилийже — Димитр Иванов). Мый гын тудын нерген нигунам нимом колын омыл, а Юрий болгар мастарын икмыняр книгажым окен улмаш да ынде йолташналан койдарчык лўмым шонен луктын. Южгунамже “Селин-Пелин, пелторта” малдал колта ыле. Тидлан Саша, конешне, сыраш шоналтенат огыл. А Юрийым шкенжыкым Артам-Кертам маньина.

Кум ен гыч кокытшын лўмедышыже уло гын, кумшыжо “яндар” кодын кертеш мо? Конешне, уке. Юрий мыламат у лўмым шонен лукто — Шалтай-Балтай. Кокымшо курсышто улмына годым шочмо кечем лўмеш серыме “Пайдале вашлиймаш” ойлымаштыже мыйым (рашрак ойлаш гын, геройжым) ты лўмедыш дене ончыктен. Теве тушеч икмыняр корно:

“Ик шыже кечын мый олашке уэш тунемаш толым. Советский уремышке савырнен гына шуктышым, трук Шалтай-Балтайым ужым.

— Салам алейкум! — кычыралыым мый, куанымем дене шенге-
чынже чумем, тувыржым йолталын, чара мўшкыржым авызден шуп-
шалам, нер йымалне улно шем тамгажым кўрам.

— Салам алейкум! — тудат кидным шуя, нер воктече кўшычын мый-
ым онча, шуэ шем 6рышыж6 палыгыжеш, ош пўйж6 шинчам йымыкта.

— Айда, — манам, — рестораныш, ик чарка гыч пералтена.

Тудо 6кымлана. Палем: йуаш ок й6рате. Но йыгыжтарышым-йыгыж-
тарышым да тудо келыш. Мый адак куанымем дене тудым чумаш,
мўшкыржым чыгылтылаш да 6рышыжым кўраш тўналым. Мом ыш-
тет, содыки йолташ вет. Пагалымде ок лий..”

Ойлымаш кугу огыл, улыжат страникат пелан. Умбакыже автор рес-
тораныште шинчалтым суретла: пуйто закускылан налме кўчим6 му-
но гыч чывиге вучадыммы т6рштен лектын да зал мучко нуржын кол-
тен. Тудым кучаш ет-влак полшат, мыланна конден луат. Ойлымаш ты-
ге пыта: “Чонна куанымаш дене теме. Чывитым кўсенышке пыштен,
м6нгышыкына сшыкылна. Шонена: магазиныште муно уке гын, мемнан те-
ле гыч свежа муно лиеш. П6лемыште чывигылан верым муына”.

“Пайдале ванлиймаш”, конешне, нигушанат савыкталтын огыл. Ту-
дым Юрий саламлымаш, шкешотан открытке семын серен да мылам
п6леклен. МГПИ-н кумшо тўшкагудыжын (Советский урем) 19-ше но-
меран п6лемыштыже (мый тушто, кокымшо пачашыште, иленам, а
Юра ден Саша — икымшыште) ш6чмо кечемым палемдыме годым Ар-
там-Кертам саде изи ойлымашыжым лудын пуыш, а Селин-Пелин —
лўмын возымо “Коло ныл ий...” почеламутшым. Тушечынат икмыняр
строфам шарналтыме шуэш:

...Уа-уа шоктен йўкетше тыйын,
Аван шинча тул семын волгалтеш.
К6 тидым кертын ончылгочак ужын?
“Уа” поэтын первый мут лиеш.
Ачат ден аватлан Гельсий лўм келшыш.
Г дене тўналеш герой мутат.
Ыш келше тылатат иктаже весе:
Г ден тўналше лўм танетынат.
А жан эрта. Шинчатым веде кумо:
Шарнет, мыняре ойго да куан.
Школ пагыт, техникум, армейский службо,
Мотор Йошкар-Ола пытартышлан..
О Гельсий тап, корнет эре волгалтше,
Яндар шўмет тек кырыже икт6р.
Иктаж гана темеш шўд6 ий тылатше,
Лиеш тыгак, лиеш — тидлан ит 6р.

Шола гыч пурлашке: Ю.Артамонов, А.Селин, В.Исееков да Г.Зайниев. 1962.

Тиде стих шотышто кок ойым каласаш перна. Иктыже: мылам поэт лияш пұралтын огыл, сандене кагазым локтылым вараже чарнаем. Кокымшо: самырык годым чыланат ик курымаш ўмыр нерген шонка-ленна, тудым икте-весеылан тыланенна. Но... яндар чон дене тыланен ойлымынам да серымынам түрлө туткар нимо укешке луктеш улмаш. Адакше айдемым чер-влакшат ваненак коштыт. Айста ынде мемнан икымше курсышто тунемме жапыш пörтылына. Январь кыдалне экзамен тургым тўнале. Мый кок пытартышыжым — марий фольклор ден "введение в литературоведение" маным — кече почела (30 да 31 январьште) сдатлышым да, группысо йолташем-влакым. коден, Башкирийыш, шочмо Кульчубайыш, лектын кудальым — вет кум ий армийыште лийме деч вара тудын южшо дене шўлен темын омыл.

Арня эртыш ала уке — Саша деч серыш тольо. Тудо возен:

"Поро кече, Гельсий таи!"

Решитлышым таче возаш изи гына серышым, увертараш Й-Ола-се пытартыш жапысе ылышым. Тый каенат веле, а тыште икмын-яр у увер уло уже. Так что мемнан ылыш однообразный манмына дене мый низузеат келшен ом керт.

Ончышна Артамонович (Юрийым тыге маным — Г.З.) дене коктын "Великолепная семерка" американский фильм. Сеанс деч ончыч Игорь, тендан коммат гыч (ик пöлемыштак тыра цыме йолташ — Морко вел Кузу Ярмарий гыч Игорь Пайбердин — Г.З.), "Онарыште" (общественна воктенсе рестораныште — Г.З.) сыйлыш. А кино деч ара, вернее, киношак, шкенан вел йдырым муым. Вара тудын дене коктын рестораныш пурышна... Эрашыжым эрдене — вигак экзаменышке. Пурен шинчым, вуем пöрдымла ала чучеш. Вопросшо: "Советская литература... Периодизация. Рассказ Л.Толстого "После бала". Ямдылаат шумекем, отечатлаш лектым. Лүдым. Но... визытаным налым. Пока ик ең, Толя Данилов, провалитлен. Шукышт кызытат пейыжыт. Вот вет кузе без хозяина. А озаже ала-кушто, Уралыште (тыште мый пергенем ойла, вет, ушештарем, группын старостаже лийынам — Г.З.)

"Окчысышко" пурен лектым. Мемнан ямдылым почеламут аршана первый номерыште лиеш, йшандарыш түй редактор Асаев.

Вот мо. Тыланет перевод толын шольыч деч, 10 тегге. Таче мый налым. Толмекет, пуэм.

Газетыште мочыламутна (почеламутна — Г.З.) ала лектын огыл. Значит, писатель съезд марте шуаш шонат. Палет вет, съезд 7 февралыште лийшаш.

Возо. Письмам огыл — произведенийым. Чтобы толмекет, ик вуы мысль да ик папке почеламут лийже. Вольно! Выполняйте, товарищ старшина!

Шокшо шїм салам дене Саша.

2. 02. 63 ий. Ола-Йошкарге.

Привет ачатлан, аватлан, мыслитель шольыч-алакчан, шїжаретлан".

Кö ужын, тудо пала: Саша Селин кап-кыл денат, чурийвылыш денат пеш мотор пöръен ыле, поснак — самырыкше годым. Ийгот, мутат уке, айдемым вашталта. Пален самырык поэтын пöрдымö гай капкылан да сöрастарыме гай чуриян улымым "Марий коммунын" фотокорреспондентше Николай Кожаеват, вет тудо литушымын членже-влакым тўшканат, посна-поснат сниматлылын. Да вот у 1963 ий вашец Николай Васильевич институтыш тольо, мемнан группыш пурыш да 1 январыште лекшаш номерлан мемнан курсысо эн мотор кок студентым — Александр Селедкиным да Наталья Даниловам — сниматлыш. Фотошт 1-ше страницеш лекте, канде чиян. Коктынат веселан шыргыжыт, Наташа гын марий тўр дене сылнештарыме тувырым чи-

ен. Иктыже шола, весыже пурла кидшым кўшкё нёлталмыла ыштен. Редакцияын художникше нунын кидыштым У ийым саламлыше плакат дене ушен шынден. Саде пайрем номер гыч налме пўчышым — йолташна-влакын шыргыжше чурийыштым — таче марте аралем. Наталья ден Сашан чурийышт деч кўшанрак стихым верандыме:

У ий дене, патыр калык,
Шочмо-кушмо мландына!
Ленин знамям кидыш налын,
Комунизмым чонена.

Селин тосын ялын колтымо письмажлан вашештен омыл, покале. Вет возен колтем гынат, тудо мый дечем ик-кок кечылан гына ондак-рак толын шуэш ыле.

Но теле каникул деч ара мыланна ойырлаш вереште: йолташна Звенигово райгазет редакцияш кенез мартелан пашам ыштан кайыш, тудлан академический манне отпускым пуышт. Кўлеш верыш миен шумекше, Юрий ден когылянна серышым юватылде колтыш:

“Салам лийже, Гельсий, Юра!

Вот мый Звениговыншто улам.

Кўчыкын кузе тышке логалем нерген каласкален лектам. Кузе те мыйым вагонш пуртен шындышда, тузе шке верешем мален колтенам. Маленамже шукат, шагалам осы, а Юдинеш уже помыжалтым. Тыгеракын, Озангыш шумеш кудалаш перныш. Тушко миен шумекше, вигак пригородный вокзалыш чымыктышым. Волжск олашке толшо поезд дене, а варажым помарский автобус дене селаш толын шуым. Вара мокыр вуж мўнгышкё пыкше чемоданем конден шуктышым.

Звениговыншко толаш адакат кугу кругым ышташ логале. Помар села — 26 км — Шелангер — теке тыгай маршрут дене шкемын пашазе поселкышкем толын шуым. Первый кечын редактор уже ыле. Но тысе пашаен-влакын мутланымашышт гыч нален налтым: мыйым вученыт. Кастене пуымо адрес почеш квартирышке мийышым. Илымылан тылзе 10 тенгем налаш тўндалам, манеш. Тидым ышташ тудын негызшат уло: посна пӧлем, кровать, сай постель, їстел, пўкен, вобщем волгыдо да йонгыдо. Но тыгеже кўсеныштат йонгыдо лийын ынже кай.

Таче пашаште оза уло. Тудо сайын вашлие. Пашам кеч-кӧлан ыште, манеш. Но переводчиклан гына ышташ тўндалам гын, мыйын экзаменлан амдылалташ жап шукарак лиеш, маньымат, келшышна. Зряплата, оказывается, 80 тенге гына. Эша 65 тенгеаш корректорский должность уло да мый тушкыжо тендам ом їж. Литсотрудник должность уло. Но мый ыжым келшат, “Марий коммуна” гыч

ен. Иктыже шола, весыже пурла кидшым кўшкё нёлталмыла ыштен. Редакцийын художникше нунын кидыштым У ийым саламлыше плакат дене ушен шынден. Саде пайрем номер гыч налме пўчышым — йолташна-влакын шыргыжше чурийыштым — таче марте аралем. Наталья ден Сашан чурийышт деч кўшанрак стихым верандыме:

У ий дене, патыр калык,
Шочмо-кушмо мландына!
Ленин знамям кидыш налын,
Комунизмым чонена.

Селин тосын ялын колтымо письмажлан вашештен омыл, покале. Вет возен колтем гынат, тудо мый дечем ик-кок кечылан гына ондак-рак толын шуэш ыле.

Но теле каникул деч вара мыланна ойырлаш вереште: йолташна Звенигово райгазет редакцийыш кенез мартелан пашам ыштани кайыш, тудлан академический манне отпускым пуышт. Кўлеш верыш миен шумекше, Юрий ден когылянна серышым юватылде колтыш:

“Салам лийже, Гельсий, Юра!

Вот мый Звениговыншто улам.

Кўчыкын кузе тышке логаллем нерген каласкален лектам. Кузе те мыйым вагонныш пуртен шындышда, тузе шке верешем мален колтенам. Маленамже шукат, шагалам огыла, а Юдинеш уже помыжалтым. Тыгеракын, Озангыш шумеш кудалаш перныш. Тушко миен шумекше, вигак пригородный вокзалыш чымыктышым. Волжск олашке толшо поезд дене, а варажым помарский автобус дене селаш толын шуым. Вара мокыр вуга мўнгышкё пыкше чемоданем конден шуктышым.

Звениговыншко толаш адакат кугу кругым ышташ логале. Помар села — 26 км — Шелангер — теке тыгай маршрут дене шкемын пашазе поселкышкем толын шуым. Первый кечын редактор уже ыле. Но тысе пашаен-влакын мутланымашышт гыч нален налтым: мыйым вученыт. Кастене пуымо адрес почеш квартирышке мийышым. Илымылан тылзе 10 тенге налаш тўндалам, манеш. Тидым ышташ тудын негызшат уло: посна пёлем, кровать, сай постель, їстел, пўкен, вобщем волгыдо да йонгыдо. Но тыгеже кўсеныштат йонгыдо лийын ынже кай.

Таче пашаште оза уло. Тудо сайын вашлие. Пашам кеч-кўлан ыште, манеш. Но переводчиклан гына ышташ тўндалам гын, мыйын экзаменлан амдылалташ жап шукарак лиеш, маньымат, келшышна. Зряплата, оказывается, 80 тенге гына. Эша 65 тенгеаш корректорский должность уло да мый тушкыжо тендам ом їж. Литсотрудник должность уло. Но мый ыжым келшат, “Марий коммуна” гыч

налнєшт. Замредакторлан толн кертн да, нє тн длан партьннн лн лнш кн лєш. Тн дє шуткн, конєчно.

Тн штє тн дє кєчылнштє тн гн л мнскнн конштєш. Пунто Йошкар-Ола гнч нк рыбак толн, варажнм Юлнштє мєтр утла кнжгнт нннм чнчєн да шнгал колнм кучєн, шонєда? Парнн кузнт кнршнм. Адакшнм тнншєч Андрннн Ннколнєвнн нлнмє Шоршєлн лнлшкнжє мннднр огнл, лнншт. Вот тн штє нзн йочн-влнк космонавтнм нспытнлнмє у йоннм шонєн лнктннншт. Кузу курнх вуннш пєчкєм пнрднктєн кнзнктнт, тншнн нннм пнртєн шннднт да пєтнрнт, пєчкєм йлнкн пнрднктєн волтєн колтнт. Тн гн л опернцнннм пнчнш-пнчнш эртнрнтнт, йочнм пнртєн шннднт. Тн гє кузу курнх лнч волтєн колтєнншт. Пчнн ончєнншт гнн, йочнн ужє йлмнжнт йоннн, пєлє колншн лннн. А мємнн рєспублнкнштє Моркнссє мнрнн йочн-влнк шкєннштнн чувнш партнєрнштнм эртнрєнншт, лннєш. Тн гн л пєчкєш йочнм пнрднктєн волтєннштнт, тн дн чнтєн кєртнн огнл, колєн колтєн. Тн гє, кнжнє єнлнн космонавт лннш Юмн пнрєн огнл улмнш.

Адакнт Зєвннзово нєргєн нкмнннр шонлк. Тн штє олнсє дєнє тннштнрнмнштє чнлт чоднрнсє пнрт гн л тнмнл. Тєвє кушкн нєрєннн болннн-влнкнм колтнмн. Тн штє тн гн л споконно. Тн штє, пнжлє, зн кузу орнтор-пнзтнт ннжнлгє лнрнк лнєш. А пнснтєлн конфлнктднмє пронзвєдєкнннм вознш тннлнєш, очннн.

16 чнслн дєч внрн Й-Олншкє куднл мнєм. Чєрт вознмн-тн, "Ахпн-тнржнм" ончнш кнлєш вєт. Мннжє вєт чнн мнрнн улнм ылє. Тн штє южн єнжє кнєн толншнш нєргєн ойлнштншт.

Юрн, мнн дєчєм прнмєрнм нлнш (пншнш кнлнш — Г.З.) нт тншт. А вєс ннстннтурнш кузнмн нєргєн шонлншн сннрнк ылє.

Гєлснн, пнспорт дєн военннн бнлєтнм колтн, а профсоюзнн дєн комсомолснн днкумєнтнм шкє дєнєт кучн. Мнн нктнж гнн мнєм, пнрєм. Кнзнт тн штє пєш тнзнн дум думєш. Тнчє нвтобус-влнк конштнм чнрнєнншт.

Йбра. Кнзнтєш снтн. Жнпнл лнєш гнн, кєч пнрлн уднрнлзл.

Мнннн ндрєс: Мнрннскн АССР, пнс. Зєвннзово, ул. Лєснн, 35, рєднкцн гнзєтн "Пєрєдовнк".

Снлнм дєнє Сншн.

Конєчно, Йошкар-Олнсє пєлє-пнлє йднрєм-влнклнн пнсьмнм он возн.

Пнрлн нлнмє йолнш-влнклнн: Борнслнн, Игорнлнн, Шнбнлннлнн, Сншн Хнсмєєвлнн, Тулнновлнн кнжгн салнм лннжє.

Сншн Сєл."

Возымо жап ончыкталтын огыл. Но тогданш лишеш — апрель тўнал-тыште серен — 6 числаште “Акпатыр” икымше марий оперын премьерыже лие. Варарак Саша тудым ончаш толын кайыш. Каласаш кўлеш, музыкым моткоч йōратен.

Тыште ушештарыме рвезе-влак кокла гыч Торъял марий Толя Шабалин кумшо курсышто лийын, а Борис Васильев, Игорь Пайбердин (коктынат Морко гыч), Саша (Шариф) Хисмеев (Банкирийысе Шарап район йыгыт) да Леонид Тупинов — (Ронго села гыч) мемнан группын-так тунемыныт.

Сашан серышыжлан коктынат вашештышна, вашке тудат помарт-ле йўкшым пуын:

“Салам лийже, Йошкар-Оласе родем-влак — Гельсий, Юра!

Тендан письмадам нальым. Тудо (возымынам ик конвертеш пыштена, сандене тыге манын — Г.З.) чоным тарваттыше ыле. А Юран пись-мажым лудмем годым шинчавўд лекмешке воштыльым. Орат веле, ку-нам айдемын кумылжо вольшо гынат, тыгай мыскарам возен кертеш. Письмам таче, шочмын, нальым. Шуматкече эрдене командировкын колтышт Помар станцийын. Тушто управленийысе механизатор-вла-кын совещанийын артарылте. Толшыла годым, кугечым пагален, мўнғышкем пурышым. Суткалан арака душ йымак пурен шогальым. Эр-дене (таче) вик корно дене тальым. И вот материалом эрла уже чита-тель-влак лудыт. Возымам редакторын заместительже лудын лекте да, молан, манеш, переводчиклан пашам ыштет, тыйже вет возен моштет. Но тудо могай оценитель — ом пале. А литсотрудниклан па-шам ышташ ом шоно. Тиде вопросан экзамен вашмутым пуа. Ынде Звенигылан тунем шуым. А Волжскысо йолташымын арака йўжылан па-ша гыч луктыч. Ынде тудым колхозын рядовой агрономлан колтынешт. Тудын дене коктын ыштыме планна шолдыргыш. Сай руш рвезе ыле. Эрла зряплата (Саша пашадарым шукыж годым тыге лўмда ыле — Г.З.) лишеш. Тудым пытартыш гана сийлаш гына кодаеш.

Конвертеш пыштен колтымо письма Раян йолташыж деч толын. Тудым жапше годым йўкташат шоненам ыле. А ынде уже идалык ли-еш ужын омыл, что за разянская баба лийын — ом пале. А тудын дене (шкенан группысо ик йўдырын фамилийжым возен — Г.З.) мом ыш-таш — шкат ом пале. Первый письмажлан ответиыленам, пешак йўштын возенам. А кызыт толын гын, куд листаш возымо, йōратыше чоным ончыгоч почын ончыктымаш. Вашлийына гын, лудыктем те-ве. Ну йōршыш изи йоча. Кузе мый тудын нерген шонем, йōратем мо — нимомат ом пале. Ала тидын дене пайдаланам? Пока ик жап ом возо.

Таче тыгак Давлет Исламов деч (Волжск гыч — Г.З.) письмам наль-тым. Чыпжым манаш, редакцийыш письмам, почеламутым колтен, адак-шым почеламутшо ўмбалаш "Селылан пӧлеклем" маным возен шын-ден. Тидыже утыждене, мыланем посвятитлымым шкаланемак печать-ыш пуаш нескромно. Кызыт литературный страницым рушламат, марламат ямдылаш мыланем ўшанен пузныт. Эркын поэтына, очыны. Зиновий (Краснов — Г.З.) деч кок почеламут толын шуктеп. Мыйын тышке толлем деч ончычак толыншт уламаш да Кузмарашке Васи-лий Рожкин дек тергаш колтеныт. Ынде кызытат туштат улыт ала-мо. Ничего, ӧрдыж гыч полым деч поснак ыштена докан. Рожкин тоже Стрельников, Майн, Маслов, Чойн-вак радамыште шога.

Значит, Ан.Бик "Марий коммунашто" литконсультант семын ыштылаеш. Адак ик консерватор пурен шинче. Нуно шоналтен лудаш заставитлыныс кажне почеламутым формализм ўншанлан шотлат чай. Значит, мунш семын почеламутышто философий йӧршыш ок кўл. Ты-геже угыч Демьян Бедный, марийыште Миклай, Чавайн семын возаш тўрлыман. Умаште монь почеламутышто дозунгым вурсат ыле, ын-де адак риторикым ойгырман мо? Але ойлымаш семын возаш?

Ала-мом кўлен-оккўлым куктештам? Йӧра, хватит официаль-ности.

Вот мо. Гельсий, конечно, ойленат, тый танет, Галя, дене маевкым эртараш тўралаат. Ато если планым пужен ыштенаш гын, тымат тол. А Юра? Вот кузе. Автомашина дене кошташ республикыште апрель гыч чарыме. А 1 Майланже кошташ тўрвалеш, чай? Тол, Юра, 1 Май вашеш каслан. Мый редакцийыште лиям, але Лесная, 57 пӧртыштӧ. Тидыже редакций уремак. А редакцийжым Звенигыште кажныже пала, корным ончыктен колтат. Вара мый тый денет эрдене "Метеорыш" але "Ракетыш" шинчын, Волжскыш каена. Праздничный путеше-ствийын тўрвалтышыже тыгай лийшаш. А если 1 Май кечын толат, вер-нее, толыда, то — вигак Пӧртанурыш. Мый тушто вучаш тўралам.

"Ревзе коммунист" газетыш кок кўчык почеламутым колтенам. Лекмыжым эскерыза. Таче нуным шкенан газетыш пуышым. А мен-нан дене "Резын" пушыжат уке. (Киосклаште огыт ужале маным улытыман — Г.З.). "Марий коммуна" пытарышт. Кусарыме "Ма-рийская правда" газетынат судьбаже "Ревзе коммунистын" гаяк ли-еш чай. (60-шо ийла тўрвалтыште "Марий коммуна" ден "Марправ-дым" ик редакцийыш ушеныт ыле, материалжат шукуж годем кок газетыште икгаяк лийын — "Ревзе коммунист" ден "Молодой ком-мунист" газетласе гай. Сама тидлан кӧра тургыжланен серен — Г.З.).

Вот эше мо. Гельсийжат, Юражат, колхозта иже возымыдам. Литстраницыште пуаш кызытеш ойлыман уке. Ты шотышто мый Юран ойлыманжлан йуанен кодам. Юра, колхозе обязательно ойлы-машетым. Кугытшо могай? Ну, пел страницым палже мемнан газетыш-те. Гельсий, тыйын почеламутет кугыт шот дене кеч-могайт кая.

Документлан тугеже мияш логалеш. Постараюсь мый деч ончыч мияш. Адак корныжо... Але 20 апрель марте мияш, алыже машина-лан кошташ разрешитлымек.

Произведениям серышдам вучаш туйлалам. Чеверын.

Пачаш-пачаш шутшалам, тупдам вучкем. Саша.

Группылан привет.

Мый таче ответственный дежурный улам. Кызыт иктаж пал две-надцатого йүд. Таче что-то техникумш пешак эркым пушкеш. Ке-чывалым свет перебой дене лийын ала-мо, лиютип дене погашат эше пел страница наре кодын. Ничего, ватке корректорым палыт. Вара тыгай дежурство ок лий мыланна".

Первый майлан Звенигово ден Волжск велыш мыят, Юрийт миен ыш-на керт. Кажнын могай-гынат амал лектын. Саша тидым чын умылен, да өпкелен огыл. Но вес письмаштыже унала мийыме темым уэш нолталын:

"Салам лийже, Гельсий, Юра!

Решитлышым таче тыланда мый гына серышым возалташ. Ын-де уже тендан дене 18 апрель гычак, але вес семынже кум арня наре жап, ужын огынал. Ынде икмыр мутым ойлан, тендам экзамен-лан ямдылалтмаш да йдыр дене жапын эртарымаш деч отдалекат-лаш лиеш, шонем.

Эн ончычак кузе пайрем-алакым эртарымаш нерген. Тидым палем-даш ондай: те лач Первомайым веле палемденда гын, мый эше — Печать кечым. Тыште, Юл воктене, кж вудыжгй да ала-мо, мокмырат ок лий. Ну ик гана тыште нерген мут лекте гын, тиде вер-шор нерген кел-гынак возен лектам. Ме, почти ик кечым коден, пристаньыш пароход ончаш, вуд ймбалам шинчам йымыстараш коштына. Адакшым посел-кышто кок арня лиеш папирок уке. Вот эртен коштышо пароходлаш-те папирокым налаш перна. Йырваш ошма. Шокишо, а вуд эше йушты. 1 Майлан монгышкй Исенекое Валентин дене мийышна, мучко йолын, йуын-йуын. Тудо пашалан привыкатыен шуын. Ынде икет дежурит-лен, газетым луктын кертеш. Пайрем гыч толшыжла, ик ялын пуре-нат, целый очеркым возен, тудо тиде номерыш кая.

Автобус кошташ туйлалмеке, вернее, 16 май деч вара первый шу-маткече кастене але рушарня эрдене, тендан толмыдам вучем, Гель-

сий ден Юра. Уже тыланда когыляндат "Ракетыш" верым заказат-лен ямдыленам. Толаш келишмыда нерген увертарыза.

Пайрем номереш Ю.Маштаковын Май нерген почеламутышым пур-тымылан таче обком гыч Осипов звонитлыш, гурсымо семын ойлыш. Оказывається, тиде почеламутышым тудо республикыште улаш кыя районный газетыш колтен, чыла вере печатленыт. Тудым умбакы-же печатлаш — юмо аралыже.

Кызыт марла лекше газетлан "Шыл пучын" "Разин памашыжым" ямдылыме. Колтыза теат, чтобы экзамен сдатлаш мийымешке, тен-даным пуэн шукташ.

Кызытеш чеверын. Анатолий Филиппченколан саламым каласыза.

Письмадам вучен кодам. Мый ол пале, ала те уже возенда да ту-до корнышто толеш.

Шокшо шўм салам дене Санька.

Чылаландат Валентин да тудын тапже деч приветик. У увер: ав-тобус коштем! Ура! 6.05.63 ий".

Кўчык умылтарымаш Юрий Маштаков (вес семынже Югов) лўман руш поэт тунам Йошкар-Олаште илен. Николай Осипович Осипов — марий ег, КПСС обкомышто инструкторлан ыштен, вара "Марий ком-муныш" куснен. Мөрко вел Азъял рвезе Анатолий Филиппов (тудым Саша мыскара йөре Филиппченко манын) мемнан деч кутурак курсыш-то тунемын, стихымат, легендымат серкален. "Разин памаш" лўман-жым Звениговыш колтен улмаш, тушан савыкталтын. Икана Толя ала-могай шыл пуч нерген йомакым возен ыле, вара тудым шкенжымат "Шыл пуч" манаш тўнальыч.

Май мучаште Саша деч вашмутым нална. Тидыже тудын Звениго-во гыч Йошкар-Олашке колтымо пытартыш серышыже улмаш:

"Салам лийже, Гельсий, Юра!

Мыйын эре тыге лектем: ик пашам ыштем, кок пашадарым на-лам, але вес семынже: ик письмам возем, кок ответым налам. А ку-нам шке көргö чонем дене шоналтем да визак тыге шарналтем: ты-гай кузу чествым мый шогем мо? Ойлыманат огыл, уке.

Ончычсо письма-влак дене тапастарымаште, вик ойлем: Гельсийын письмаже тиде гана, по-мужски кадыртылде ойлыман, йўштыракла чучеш. Векат, Гельсий, возымет жапыште тыйын кумылет вошышо лийын, але мемнан группысо южо надоедливый-влак йыгыжтарен шук-теныт улмаш. Иквереш ылымына годым тыгай случай лиеда ыле вет.

Адак те ынде "тый Давлет семын критикым, шке соображение-тым ойлышташ йöратет" манын, мыйым ида титакле.

Юражынат письмаж нерген икмынгар мутым ойлымде ом керт. Тый письматым утыжденат шокишын возенат. Мый үдърланат тыгай шы-
ма мутым ойлен ом керт, очыни. Да, мый желатлем, чтобы ончыкыжы-
мат мемнан кумынан коклаште тыгай илак-шолжк шыжмаш иланьжсе.
Тиде шыжмаш ончыкыжым енна, икмынгарна коклаштак тек лиеи.

Ме, мутат уке, Тыныш, Чавайн да Шабдар огынал, но, газетный
йыме дене ойлаш гын, чапле туймалтыш эреак авалтыммышым музш.
А чем черт не шутит, ала тыгайт лийына, ала Казакос Миклай ден
курым-курымашлык самаарын автор Сергей Эчан (жстати, нуно пыр-
ля тунемыныт, маныт) самын лийына. Юмын пұрышым законеш во-
зымо огыл, манылдат.

Писака-алак нерген туймалыым гын, ынде давай нунын нерген мут-
нам шуена. Теңгече кава гын волен шичше самын Вишневский, Ибатын
да Ким (Васин — Г.З.) редакцийым толын лектыч. Мый омса деч то-
раштак ом шичше, садлан Вишневский нурыш да: "Ох, тут Селин сел"
малдале. Нурымекышт, редакций вигак пудыраталт кайыш. Палыме
лиймаш, Кимын дорожный происшествийжым каласкалымж почеш
рұж воштыламаш, адакышым Вишневскийын дорожный приемникше уло,
тудын йўкшю, Ибатовын каже мутлан парням шотлен, пыштен ку-
тырымашыже — чылажат шуматкечысе настроенийлан келшен талыо.

Варажым мыйым напкысе прозо ден поэзийым поген налыч да лон-
чылаш пижыч. Юран ойлымашыжым да Гельсийын "Шочмо кечын"
п/мутшым веле руалтен шуктышым, молыштым чыла лудыч. Крас-
новын "Мый — рестораныште" п/мутшым Вишневский кажнылан
йўкын лудын нуыш. А колыштыш-алак утен каен воштылаыч. Ва-
ражым Семен йымаламже "Чепуха" манын возен шындыш. Чыла про-
изведений гын иктаж коло ныч процентшым веле печатлаш ойырышт,
темлышт. Литстрааницынамат ончалыыч. Чыла п/мут сай, но Рож-
кинын нимолаи йўрдымю маныыч. Ала-могай "та-ля-ля-ля, та-ля-ля".
Рушла страницат сай, маныыч. "О проделанной работе" справкым
возен нуышна да ик пел шагат гын Йошкар-Ола автобусеш шичын
кудалыч. Мый шоненам ыле: раз толыныт гын, иктаж вере ваш-
лиймашым эртарат. Икманаш, гастролер-алакат манаш ок лий.
"Олыкышто пеледыш пеледмеке, вескана толына гын, ухам шолтен
кочкина, а кызыт каена", манын, кидыштым рұзалтышт.

Тиде шуматкечын Волжскыш Давлет дек Юл дене каем. Если, Гель-
сий, толын кертат, то вучем... Если шуматкечын каслан толын от
шу гын, то йўд поезд дене Шоленерыш шуат да тушто пассажир-
алакым налаш тышеч мийыше кок автобус дене толын кертат. А

если эрдене визак мыйым муын от керт гын, гостиницыште эре свободно, любой жапыште. А эрдене ужына. Й-Ола гыч автобусыжат коштеш. Вобщем кузе кертат, шуматкече марте возен колто. А Юрам кызытеш беспокоитлаш ом тўйла. Тый иже ончыланет цэльым шынденат гын, давай шукто, успешно сдатле. Средний Азийым ужынат — тиде сай, а Уралым ужат гын, адакат сайрак лиеш.

Гельсий, кунам экзамен тўйлаеш, ончык мозай дене лиеш, зачет шотышто мойн увершаре. Вернее, тый мыланем шуматкечын тидын нерген иже каласкалет.

Кызытеш чеверын. Мый ижеже иктаж шоньлан Й-Олашке миеш, шонем.

Р.С. Письмам волышым редакцийыште, рушарнян. Тыште ик сотрудник дене от нечего делать шинчылытына, кинош каяш ямдылалтына. Валентин Исенков колхозныи материаллаан каен, мўндыркў огыл, иктаж шым километр торашке. Ынде марла газетым визытын лўктына: ме, кок переводчик, кок корректор (иктыже Валентин) да зам. редактора по мар. газете. Сотрудник-влакын Валентин нерген мненийышт икгай огыл. Юзгунам кўлаеш-оккўл верыш нержым шўшкаш йўрата. Тидыже пытартым летучкыштап палдырныш. Коллективыште ижем тыге кучаш сай огыл, шонем.

Йўра, сита. Чеверын. Саша.

Салам рвезе-влаклан".

Жал, возымо кечыжым, числажым, серен огыл. А Юрий шотышто тебе мом каласыман. 1963 ий майыште тудо зачет ден экзамен-влакым ончылгоч сдатлышат, 2-шо курсышто тунемше Шаран рвезе Тимур Ишмурзин да МарНИИ гыч этнограф Геннадий Сепеев дене пырля Башкирийыш марий йўлам шымлаш кайыш (а Средний Азийым армийыште — Туркменийыште — служитлымыж годым ужын). Экспедицийыште улмыж годым этнограф бригаде ик арня але утларакат мыйын ачам-авамын суртыштышт. Мишкан районысо Кульчубай ялыште, илен, тушеч пошкудо яллашке лектын коштын. Тудо жапысе ятыр снимке аралалт кодын — Сепеев ыштылын.

Шочмо ялыш каникуллан кайымекс. Саша деч Звенигово гыч эше ик серышым налым. Каласап кўлаеш, мыйын пўртылмў жаплан этнограф-влак мемнан вел дене чеверласеныт ыле. Нунын чурийыштым фотолаште гына ужын керттым. Ик снимкыште Юра клатна ончылно товар дене рузштын шинча, воктенже Г.Сепеев кандырам пунен шога, коктынат тошто марий вургемым чиеныт.

"Салам лийже, Гельсий тат!"

Пришлось таче тыйын адресетым шарнам и возам, но кызытат ом пале: ала Чураевский сельсовет, деревня Ст.-Кульчубаево, але наоборот.

Йора, мемнан почтовый пашаефна-вак тидын шотышто чуткий улым, шонем.

Күчыкын шке шлышем нерген. Тошто семянак ошмам келышта-лам (Звениговошто улам — Г.З.). А икана йўдым келыштам кош-тем годым, вернее, танце гыч лекмексе, кум дубина поген надымыт да вуйдорык кызытат корытымешке кырен пыштеныт, конешне, сознаний йомын уламаш, а милиций пашаеф-вак мыйымак карцерыш петыреныт. Эрдене гына луктыныт, тунам мыйжынат ушем пурен уламаш. Тыгай случай почти кажде кастене лиеда, көм-гынат кырат, а милиций иктылат ок кучо. Кызыт, правда, чурийыштем ик тамгат кодын огы, а вет кок арня ончыч вўр тургыр ыле.

Йора тиде эртыше этап. Звенигыш Борис (Б.Васильев, мемнан группысо рвезе — Г.З.) толын ыле. Коктын ик пелытрым пелтыш-на. Юра деч письмам налынам. Тудо лишыл шуматкечын толмаш. Кызыт вучем. А мўнгышто Олег (а мўнгыш — Пўртанурыш кажде рушариялан коштам): "Где дядя Гена, когда он придет, где он, что делает?" манын йодыштемш. Тыге кажде рушариян.

Пашам ышташ шонем 25 август марте гына. Числа 28-го Й-Олашке мияш да квартирым кычалаш тўфалаш логалеш, вет общежитийдым-ке ордерже уке. Экзамен деч вара нимом возен омыл, танде 1 август гыч возгалаш тўфалнем. А газетный материалым чўккыдынак удырем.

Кызытемш чеверын. Ачат-аватлаан, шольыч-алаклян, шўжаретлаан кугу салам.

Тыйын Сашат.

Привет Галаялан, Гера толын гын, тудланат.

Жапет уке гынат, вашмутым возо, Гельсий".

Содержаний гыч умылаш лиеш: серыш июль тылзыште возалтын. Вашмутым пузнам але уке — каласен ом керт.

Письмаште ушештарыме Олег — А.Селинын Нина шўжаржын эргыже. Тудо мыйым (дядя Генам) 1962 ий 7 ноябрь пайремлаан Пўртанурыш Саша кугызайже дене унала мийымом годым ужын. Эше ик умылтарымаш: Гера шольым тунам Ленинградадсе политехнический институтышто тунемын.

Август мучаште ме, студент-вак, чыланат Йошкар-Олаште узш вашлийна. Сашалаан олаште пачерым кычал кошташ ыш перне, тудлаан кумшо тўшкагудыштак верым пуынт.

(Мучашыже лиеш.)